

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS

N U T A R I M A S

**DĖL SEIMO LAIKINOSIOS KOMISIJOS LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO
PIRMININKO PAVADUOTOJO ALFREDO PEKELIŪNO, VALSTYBĖS SAUGUMO
DEPARTAMENTO GENERALINIO DIREKTORIAUS ARVYDO POCIAUS IR UŽSIENIO
REIKALŲ MINISTRO ANTANO VALIONIO BUVIMO SSRS VALSTYBĖS SAUGUMO
KOMITETO REZERVŲ SĄRAŠUOSE FAKTAMS IR APLINKYBĖMS IŠTIRTI IŠVADŲ**

2005 m. kovo 17 d. Nr. X-135
Vilnius

Lietuvos Respublikos Seimas n u t a r i a:

1 straipsnis.

Pritarti Seimo laikinosios komisijos Seimo Pirmininko pavaduotojo Alfredo Pekeliūno, Valstybės saugumo departamento generalinio direktoriaus Arvydo Pociaus ir užsienio reikalų ministro Antano Valionio buvimo SSRS valstybės saugumo komiteto rezervų sąrašuose faktams ir aplinkybėms ištirti išvados (pridedamos).

2 straipsnis.

Pripažinti, kad Seimo laikinoji komisija Seimo Pirmininko pavaduotojo Alfredo Pekeliūno, Valstybės saugumo departamento generalinio direktoriaus Arvydo Pociaus ir užsienio reikalų ministro Antano Valionio buvimo SSRS valstybės saugumo komiteto rezervų sąrašuose faktams ir aplinkybėms ištirti darbą baigė.

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PIRMININKAS

ARTŪRAS PAULAUSKAS

Lietuvos Respublikos Seimo

2005 m. kovo 17 d.
nutarimo Nr. X-135
priedėlis

**SEIMO LAIKINOSIOS KOMISIJOS SEIMO PIRMININKO PAVADUOTOJO ALFREDO
PEKELIŪNO, VALSTYBĖS SAUGUMO DEPARTAMENTO GENERALINIO
DIREKTORIAUS ARVYDO POCIAUS IR UŽSIENIO REIKALŲ MINISTRO ANTANO
VALIONIO BUVIMO SSRS VALSTYBĖS SAUGUMO KOMITETO REZERVŲ
SĄRAŠUOSE FAKTAMS IR APLINKYBĖMS IŠTIRTI
IŠVADOS**

Lietuvos Respublikos Seimo laikinoji komisija Seimo Pirmininko pavaduotojo Alfredo Pekeliūno, Valstybės saugumo departamento generalinio direktoriaus Arvydo Pociaus ir užsienio reikalų ministro Antano Valionio buvimo SSRS valstybės saugumo komiteto (toliau – KGB) rezervo sąrašuose faktams ir aplinkybėms ištirti (toliau – Komisija), sudaryta Lietuvos Respublikos Seimo 2005 m. sausio 20 d. nutarimu Nr. X-98 (Žin., 2005, Nr. [12-365](#)) iš 12 narių: Komisijos pirmininkas – Skirmantas Pabedinskas, Komisijos nariai – Audronius Ažubalis, Andrius Baranauskas, Rimantas Bašys, Vytautas Čepas, Rimantas Jonas Dagys, Vaclovas Karbauskis, Valentinas Mazuronis, Algirdas Paleckis, Algimantas Salamakinas, Rimantas Smetona, Raimondas Šukys,

sekretoriaujant Seimo komisijų sekretoriato padėjėjai Dianai Ambrazevičienei, dalyvaujant Seimo komisijų sekretoriato vyresniajai patarėjai Janinai Šniukščienei, Seimo kanceliarijos Teisės departamento valstybės tarnautojams – vyresniajam patarėjui Mindaugui Girdauskui, patarėjui Edvinui Mušinskiui ir vyriausiajai specialistei Rasai Šniukaitei, remdamasi Lietuvos Respublikos Seimo statuto 74, 75 ir 76 straipsniais, Lietuvos Respublikos Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymu ir Lietuvos Respublikos Seimo 2005 m. sausio 20 d. nutarimu Nr. X-98,

tyrė:

1) koks yra KGB rezervo ir į KGB rezervo sąrašus įtrauktų asmenų statusas: kokias funkcijas vykdė KGB rezervas, kokia tvarka asmenys buvo įtraukiami į šiuos sąrašus, kokią įtaką toks įtraukimas turėjo ir turi jų pareigoms;

2) kokiomis aplinkybėmis Alfredas Pekeliūnas, Arvydas Pocius ir Antanas Valionis buvo įtraukti į KGB rezervo sąrašus;

3) ar skiriant į šiuo metu einamas pareigas į KGB rezervo sąrašus įtrauktus Alfredą Pekeliūną, Arvydą Pocių ir Antaną Valionį nebuvo pažeista teisės aktuose nustatyta skyrimo į pareigas tvarka;

4) ar į KGB rezervo sąrašus įtrauktų Alfredo Pekeliūno, Arvydo Pociaus ir Antano Valionio ėjimas šiuo metu turimų pareigų nepažeidžia galiojančių teisės aktų ir ar nekelia grėsmės nacionalinio saugumo interesams;

5) ar į KGB rezervo sąrašus yra įtraukta kitų šiuo metu valstybės politikų, teisėjų ar valstybės pareigūnų pareigas einančių asmenų.

I

Komisija 2005 m. sausio 28 d., vasario 1, 3, 9, 10, 17, 23, 24, 28 d. posėdžių metu, atsižvelgdama į Lietuvos Respublikos Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymo nuostatas, patvirtino Komisijos darbo reglamentą ir išsirinko Komisijos pirmininko pavaduotoją Rimantą Joną Dagį,

analizavo Lietuvos Respublikos įstatymus ir kitus teisės aktus, reglamentuojančius valstybės pareigūnų skyrimo į pareigas tvarką ir sąlygas, atleidimo iš šių pareigų pagrindus, taip pat įstatymus ir teisės aktus, apibrėžiančius grėsmes nacionaliniam saugumui,

išklausė į Komisijos posėdžius kviestų asmenų – Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininko pavaduotojo Alfredo Pekeliūno, užsienio reikalų ministro Antano Valionio, Seimo nario Antano Napoleono Stasiškio, Valstybės saugumo departamento generalinio direktoriaus Arvydo Pociaus, Valstybės saugumo departamento generalinio direktoriaus pavaduotojų Andriaus Tekoriaus, Alfonso Balzario ir Dainiaus Dabašinsko, Asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusiomis SSRS specialiosiomis tarnybomis, veiklos vertinimo tarpžinybinės komisijos pirmininko Vytauto Damulio, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro generalinės direktorės Dalios Kuodytės, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro Genocido ir rezistencijos tyrimo departamento direktoriaus Arvydo Anušausko, Lietuvos ypatingojo archyvo direktoriaus Kęstučio Remeikos pateiktą informaciją,

analizavo Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininko pavaduotojo Alfredo Pekeliūno, užsienio reikalų ministro Antano Valionio, Valstybės saugumo departamento generalinio direktoriaus Arvydo Pociaus, Lietuvos Respublikos nepaprastojo ir įgaliotojo ambasadoriaus Ispanijos Karalystėje Mečio Laurinkaus ir Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus raštu pateiktus paaiškinimus,

analizavo Seimo Pirmininko Artūro Paulausko, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro, Valstybės saugumo departamento, Lietuvos ypatingojo archyvo pateiktus dokumentus, susijusius su Komisijos tiriamais klausimais.

II

1. Koks yra KGB rezervo ir į KGB rezervo sąrašus įtrauktų asmenų statusas: kokias funkcijas vykdė KGB rezervas, kokia tvarka asmenys buvo įtraukiami į šiuos sąrašus, kokią įtaką toks įtraukimas turėjo ir turi jų pareigoms?

Nagrinėjant klausimą dėl KGB rezervo ir į KGB rezervo sąrašus įtrauktų asmenų statuso, reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad Lietuvos Respublikos įstatymai ir kiti teisės aktai neapibrėžia nei KGB rezervo, nei į KGB rezervo sąrašus įtrauktų asmenų statuso.

Rengdama savo išvadą dėl KGB rezervo ir į KGB rezervo sąrašus įtrauktų asmenų statuso, taip pat kokias funkcijas vykdė KGB rezervas, kokia tvarka asmenys buvo įtraukiami į šiuos sąrašus ir kokią įtaką toks įtraukimas turėjo ir turi jų pareigoms, Komisija atsižvelgė į šiuos dokumentus ir paaiškinimus:

SSRS KGB rezervas buvo formuojamas vadovaujantis SSRS KGB 1965 m. įsakymu Nr. 0310 dėl rezervo karininkų asmens bylų sudarymo, SSRS KGB 1970 m. įsakymu Nr. 0520 dėl ginkluotųjų pajėgų atsargos karininkų įrašymo į KGB rezervo įskaitą, SSRS KGB 1972-07-10 nurodymu Nr. 48-s dėl KGB rezervo karininkų mokymų organizavimo, SSRS KGB 1978-05-26 įsakymu Nr. 0060 bei SSRS CK ir SSRS Ministrų Tarybos 1978-04-04 patvirtintais nuostatais dėl operatyvinių-kovinių būrių, SSRS KGB 1978 m. įsakymu Nr. 0030 dėl kandidatų į KGB rezervą patikrinimo, bendru SSRS gynybos ministerijos ir SSRS KGB 1985 m. įsakymu Nr. 00150/00192, SSRS KGB Mobilizacinio skyriaus planais ir kitais SSRS KGB teisės aktais. Lietuvos ypatingajame archyve ir Valstybės saugumo departamente šių teisės aktų nėra. (*Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento raštas Nr. (A)-19-64RN*)

SSRS KGB rezervas buvo formuojamas tik karo ir ypatingajam periodui (karo grėsmės, karo pradžios, stichinių nelaimių ir masinių riaušių metu). (*Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento raštas Nr. (A)-19-64RN*)

SSRS KGB mobilizacinis rezervas karo ir ypatingojo periodo atvejui buvo formuojamas iš KGB atsargos karininkų rezervo ir SSRS ginkluotųjų pajėgų karo prievolinkų, priskirtų KGB (teritoriniams) padaliniams. Atranką į SSRS KGB atsargos karininkus vykdė KGB teritoriniai padaliniai, o kandidatus parinkdavo teritoriniai kariniai komisariatai. KGB atsargos karininkų rezervas buvo formuojamas iš kadrinių KGB darbuotojų, išėjusių į atsargą, ir SSRS ginkluotųjų

pajėgų atsargos karininkų. (*Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento raštas Nr. (A)-19-64RN*)

KGB atsargos karininkai – tai buvę etatiniai KGB darbuotojai, išėję į atsargą, dėl amžiaus ir sveikatos būklės galintys vykdyti užduotis ypatinguoju periodu. Kitą KGB atsargos karininkų grupę sudarė iš SSRS ginkluotųjų pajėgų įskaitos išbraukti ir į KGB mobilizacijos poskyrio įskaitą įrašyti asmenys, turėję aukštąjį išsilavinimą. Į KGB rezervą buvo atrenkami įvairių civilinių specialybių asmenys, turintys aukštąjį išsilavinimą (teisininkai, medikai, filologai, inžinieriai ir pan.). (*Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento raštas Nr. (A)-19-64RN*)

KGB rezervas buvo formuojamas naudoti tik karo atveju ir rezervo funkcijos siejamos su karo metu keliamais KGB uždaviniais. KGB organų kovinio pasirengimo laipsniai buvo šie: padidinta, karinė grėsmė ir pilna. Rezervistus panaudoti buvo numatyta tik įvedant pilną karinį pasirengimą. (*Mykolo Romerio universiteto Teisės saugos fakulteto Operatyvinės veiklos katedros vedėjo doc. Kęstučio Šimkaus 2005 m. vasario 11 d. raštas Komisijai*)

Ginkluotųjų pajėgų atsargos karininkų, perkeltų į KGB atsargą, statusas prilygtų ginkluotųjų pajėgų atskirų specialių dalinių atsargos karininkų statusui, kadangi jų ryšio su KGB turinys pasireiškia tik karo pradžia ir jų mobilizavimu. (*Mykolo Romerio universiteto Teisės saugos fakulteto Operatyvinės veiklos katedros vedėjo doc. Kęstučio Šimkaus 2005 m. vasario 11 d. raštas Komisijai*)

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro direktorė D. Kuodytė paaiškino, jog iš turimų dokumentų akivaizdu, kad KGB rezervas visoje KGB struktūroje buvo pasyvusis segmentas, ir tuo jis skyrėsi nuo visų kitų segmentų, kurių vertinimas tiek pagal teisinę sistemą, tiek istoriniu požiūriu apibrėžiamas tam tikra veikla, tam tikromis funkcijomis. KGB rezervo veiklos, funkcijų jokiais dokumentais įrodyti negalima. Visiškai neatsitiktinai KGB rezervas nebuvo įtrauktas į jokią įstatymą – nei į įstatymą „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos“, nei į Asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registracijos, prisipažinimo, įskaitos ir prisipažinusiųjų apsaugos įstatymą, nei į Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) pareigybių ir padalinių (struktūrų), kuriuose dirbė ar ėję nurodytas pareigas asmenys laikomi SSRS valstybės saugumo komiteto kadriniais darbuotojais, sąrašo patvirtinimo“ patvirtintą sąrašą. Šitas segmentas niekada nebuvo slaptas, šitos bylos paliktos visiškai sąmoningai, su jomis galėjo dirbti visi istorikai, visi norintys su jomis susipažinti. KGB rezervas nevykdė veiklos, kuri gali būti vertinama kaip nusikalstama arba priešiška Lietuvos valstybei. KGB rezervas išsiskiria iš visos KGB struktūros nusikalstamų funkcijų nebuvimu arba tuo, kad negalima jų įžvelgti ir įrodyti dokumentais.

VSD generalinio direktoriaus pavaduotojas A. Tekorius paaiškino, kad svarstant įstatymą „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos“ ir Asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registracijos, prisipažinimo, įskaitos ir prisipažinusiųjų apsaugos įstatymą buvo diskutuota dėl KGB rezervo statuso, tačiau KGB rezervistai nė į vieno įstatymo reguliavimo sritį nepateko, nes nevykdė veiklos, nebuvo kadriniais darbuotojais, nevykdė kadrinių pareigūnų funkcijų ir nevykdė slapto bendradarbiavimo veiklos.

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro Genocido ir rezistencijos tyrimo departamento direktorius A. Anušauskas paaiškino, kad Komisijos tyrimo sritis apima tik KGB atsargos karininkų veiklą. KGB rezervas buvo telkiamas karo atvejui ir turėjo apimti skirtingas kategorijas KGB veiklai pritraukiamų asmenų, t. y. buvo ir KGB buvę kadriniai darbuotojai, perkelti į atsargą, ir atsargos karininkai. KGB atsargos karininkai, kurie buvo numatyti veikti ypatingojo periodo metu arba karo atveju, skirstėsi į tokias dvi kategorijas: viena – karininkai, kurie buvo numatyti operatyviam darbui teritorinėse KGB struktūrose, kita kategorija – karininkai, kurie buvo numatyti darbui KGB ypatinguose skyriuose kariniuose daliniuose. Abiejų kategorijų karininkų dokumentų tvarkymas niekaip nesiskyrė, iš jų sutikimų (šiuo atveju ir vienos, ir kitos kategorijos) buvo reikalaujama. Iš visų karininkų, kurie turėjo eiti karininkų pareigas, buvo prašoma

asmeninio sutikimo. Asmeninis sutikimas buvo duodamas žodžiu, bet KGB karininkas tai įformindavo savo ataskaitoje, kurią įsegdavo į asmens bylą.

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro Genocido ir rezistencijos tyrimo departamento direktorius A. Anušauskas paaiškino, jog nuostatuose yra nustatyta, kad ypatingasis periodas – tai karas ir ekstremalūs įvykiai valstybėje. Išankstiniam pasiruošimui tokiam periodui KGB skyrė didelį dėmesį. Tai galima pagrįsti pakankamai dažnai organizuotais eiliniaisiai ir neeiliniais mokymais. Absoliuti dauguma KGB atsargos karininkų turėjo bent kartą per penkerius metus būti apmokyti, o specialių būrių vadų pavaduotojai – bent kartą per dvejus metus dalyvauti mokymuose, nes tam reikėjo specialių įgūdžių. Įrašytų į KGB atsargą asmenų dokumentai buvo tvarkomi kaip kadrinių KGB darbuotojų. Kai asmenys įsakymu buvo patvirtinti KGB rezervo karininkais, karinis komisaras gaudavo tik sąrašą asmenų, kurių asmenines bylas turi persiųsti į KGB. Tos bylos nebuvo kaip nors naikinamos, jos buvo įdedamos į asmenines jų bylas, pridedami ir kariniai bilietai. Kariniai bilietai buvo surenkami, jiems būdavo išduodami kiti.

Į KGB atsargą Sovietų Sąjungos ginkluotųjų pajėgų karininkai buvo perkeliama remiantis KGB mobilizaciniais ir pasirengimo „ypatingajam periodui“ planais. (*Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro raštas Nr. 20R-6*)

KGB rezervas buvo formuojamas iš į atsargą išleistų KGB karininkų ar anksčiau dirbusių KGB struktūrose asmenų. Taip pat šį rezervą papildė asmenys, atrinkti iš ginkluotųjų pajėgų atsargos karininkų. Šių kategorijų asmenys buvo įtraukiami į teritorinių KGB padalinių rezervą ir ypatingojo skyriaus, vykdžiusio kontržvalgybines funkcijas, rezervą. KGB rezervą sudarė ir ginkluotųjų pajėgų atsargos kariškiai, priskirti prie KGB organų, kurie karo metu būtų naudojami operatyviniuose koviniuose būriuose. Šios asmenų kategorijos įskaitos bylos buvo tvarkomos kariniuose komisariatuose, o KGB mobilizaciniuose padaliniuose saugomos asmens kortelės. Priskirti KGB rezervui asmenys dažniausiai apie tai nežinodavo. (*Mykolo Romerio universiteto Teisės saugos fakulteto Operatyvinės veiklos katedros vedėjo doc. Kęstučio Šimkaus 2005 m. vasario 11 d. raštas Komisijai*)

Laikui bėgant keitėsi atrankos principai (iš pradžių rezervą mėginta formuoti tik iš į atsargą išleistų KGB karininkų ar anksčiau dirbusių KGB struktūrose), keliant vis naujus uždavinius į KGB atsargą pradėti pervedinėti ginkluotųjų pajėgų atsargos karininkai, kurie atitikdavo kiekvienais metais iškeliamus papildomus reikalavimus. Atrenkant karo prievolinkus operatyviniam darbui pirmiausia buvo atrenkami iš partinių-politinių struktūrų, turintys juridinį išsilavinimą, darbo patirtį pramonės ir transporto įmonėse, iš komunistų partijos ir komjaunimo organizacijos narių bei atitinkantys tarnybai KGB keliamus reikalavimus. Atrenkant taip pat buvo svarbus amžius (iki 35–40 metų), aukštasis išsilavinimas. Atrenkant ypatingą vaidmenį vaidino ir žmogaus asmeninės savybės (tuometinės sąlygas atitinkantis politinis išprusimas, mokėjimas bendrauti su žmonėmis ir pan.), sveikatos būklė. Kiekvienais metais į KGB atsargą buvo atrenkama po keliasdešimt karininkų, kurie turėjo pačias įvairiausias civilines specialybes – mokytojai, inžinieriai, teisininkai, įmonių ar įstaigų vadovai, komunistų partijos organizacinių struktūrų darbuotojai ir t. t. Sutikimas buvo duodamas žodžiu. Pagal SSRS KGB mobilizacinio darbo nuostatus „SSRS ginkluotųjų pajėgų karo prievolinkų atranka KGB organų sukomplektavimui pagal karo meto etatus vykdoma atliekant pirminę atranką pagal KGB – VRM įskaitas. Kandidatai, skirti karininkų pareigoms, iškviečiami į karinius komisariatus siekiant gauti anketinius duomenis pilnam specialiam patikrinimui ir gauti jų sutikimą karo metu tarnauti KGB organuose (...), visoms kitoms pareigoms – be iškvietimo. Karo prievolinkų atranką vykdo KGB organų mobilizaciniai darbuotojai, kadrinių aparatų darbuotojai, operatyviniai darbuotojai. (...) Pasibaigus specialiam patikrinimui ir nustačius jų tinkamumą dirbti KGB, atrinktieji iškviečiami į karinius komisariatus pokalbiams, kurių metu išsiaiškinamas jų sutikimas tarnauti KGB karo metu. Karo prievolinkai, davę sutikimą, užpildo nustatyto pavyzdžio anketas.“ Bet koku atveju žmogus apie savo paskyrimą sužinodavo, jei buvo pašaukiamas į mokymus. (*Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro raštas Nr. 20R-6*)

Asmenys paprastai turėdavo duoti žodinį sutikimą būti įrašyti į KGB atsargos karininkų sąrašus. Iš KGB atsargos karininkų įskaitos būdavo išbraukiami asmenys, sulaukę 45 metų. Kai

kuriais atvejais KGB karininkų rezerve asmenį galėjo palikti iki 50 metų (dažniausiai tai būdavo retesnių specializacijų medikai). Tikslų duomenų apie tai, kad galėjo būti asmenų, įrašytų į KGB atsargos karininkų rezervą ir apie tai nežinojusių, VSD neturi. *(Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento raštas Nr. (A)-19-64RN)*

Į KGB buvo įtraukiami ir SSRS ginkluotųjų pajėgų karo prievolinkai – atsargos praporščikai, seržantai, eiliniai. Tai įvairių civilinių specialybių asmenys, dirbę vairuotojais, virėjais, šaltkalviais ir pan. Jie likdavo SSRS ginkluotųjų pajėgų įskaitoje. Kariniame komisariate esančiose bylose būdavo įrašoma, kad šie asmenys ypatinguoju periodu bus priskirti KGB teritoriniams padaliniais. Asmenys apie priskyrimą teritoriniams padaliniais ypatinguoju periodu galėjo ir nežinoti, nes ne visada buvo kviečiami į pokalbį. Tokiais atvejais asmuo apie savo priskyrimą sužinodavo, jei būdavo pašaukiamas į karinius mokymus. Jie iš KGB rezervo buvo išbraukiami sulaukę 30 metų. Šių asmenų sąrašai buvo suderinami su LKP miestų, rajonų komitetais ir saugomi kariniuose komisariatuose. *(Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento raštas Nr. (A)-19-64RN)*

Atskiriant buvusius KGB atsargos karininkus nuo rezervo, formuojamo iš ginkluotųjų pajėgų atsargos kariškių, būtina pažymėti, kad pastarieji jokio ryšio su KGB taikos metu neturėjo. Atrenkant būdavo pokalbis, kurio metu buvo pranešama, kad jie perkeliama iš bendrosios karinės įskaitos į KGB rezervo įskaitą. Rezervo karininkams buvo sudaromos asmens bylos, kurias tvarkė mobilizacinio skyriaus darbuotojai. Bylose dokumentai surašomi ir kaupiami be rezervisto žinios. *(Mykolo Romerio universiteto Teisės saugos fakulteto Operatyvinės veiklos katedros vedėjo doc. Kęstučio Šimkaus 2005 m. vasario 11 d. raštas Komisijai)*

Buvo vykdomas visapusiškas atrinktų karininkų specialus patikrinimas (pagal 1978 m. įsakymą Nr. 0330), kurio metu buvo tikrinami jų dokumentai (jų tikrumas, surenkamos pažymos apie gimimo liudijimus, pasus, karinius bilietus), surenkama informacija apie tikrinamojo ir jo sutuoktinio artimuosius (tikrinama, ar nėra kompromituojančios medžiagos). KGB teritorinių padalinių ir KGB ypatingųjų skyrių darbuotojai surinkdavo charakteristikas apie kandidatus į KGB atsargą bei visada susitikdavo (prireikus ir ne vieną kartą), pokalbio metu aiškindavosi asmenines savybes. Kariniai komisariatai buvo įpareigoti netrukdyti KGB atstovams vykdyti atsargos kariškių atranką KGB tikslams. Šiems tikslams atrinkti atsargos kariškiai kariniuose komisariatuose buvo įrašomi į sąlyginę komandą Nr. 99999. KGB atsargos karininkų asmens bylose yra nuorodos, kad kandidatai į karininkų pareigas buvo iškviečiami į karinius komisariatus, kur ir buvo klausiami jų sutikimo ypatingojo periodo ir karo metu tarnauti KGB struktūrose. *(Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro raštas Nr. 20R-6)*

Už kandidatų į KGB atsargos karininkus atranką ir patikrinimą buvo atsakingi LSSR KGB teritoriniai padaliniai ir KGB ypatingieji skyriai. Atrenkant asmenis, pagrindinis dėmesys buvo kreipiamas į žmogaus asmenines savybes, išsilavinimą, sveikatos būklę. Surenkama informacija apie tikrinamą asmenį ir jo gimines. Nustačius, kad dėl šių asmenų nerasta kompromituojančios medžiagos, buvo surašoma išvada apie galimybę įtraukti į KGB atsargos karininkų rezervą ypatingajam periodui. Po to asmuo buvo išbraukiamas iš SSRS ginkluotųjų pajėgų karinės įskaitos ir įrašomas į KGB Mobilizacijos poskyrio įskaitą. *(Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento raštas Nr. (A)-19-64RN)*

Praktiškai rezervo formavimas rėmėsi išsilavinimo ir intelekto kriterijais. *(Mykolo Romerio universiteto Teisės saugos fakulteto Operatyvinės veiklos katedros vedėjo doc. Kęstučio Šimkaus 2005 m. vasario 11 d. raštas Komisijai)*

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro Genocido ir rezistencijos tyrimo departamento direktorius A. Anušauskas paaiškino, kad paprastai reikalavimai buvo priklausymas komunistų partijai ir aukštasis išsilavinimas. Buvo atrenkami žmonės, kurie turėjo pačias įvairiausias civilines specialybes, – tai ir mokytojai, ir inžinieriai, yra ir teisininkų, įmonių, įstaigų vadovai, komunistų partijos organizacinių struktūrų darbuotojai, komjaunimo organizacinių struktūrų darbuotojai. Dar vienas svarbus atrankos kriterijus, kurį patvirtina visi sutvarkyti dokumentai, yra tai, kad ypatingas dėmesys buvo skiriamas žmogaus asmeninėms savybėms. Žmogaus asmeninės savybės būdavo įvertintos per kelis susitikimus su KGB operatyviniu

darbuotoju; jų metu asmenys būdavo priskiriami prie kandidatų į KGB rezervą. KGB operatyviniai darbuotojai ne tik vadovaudavosi iš darboviečių surinktomis charakteristikomis, bet ir patys asmeniškai vertindavo žmogaus savybes. Visi kiti dokumentai buvo tvarkomi vėliau, kai žmogus duodavo sutikimą būti įrašytas į KGB rezervą. Jeigu neduodavo sutikimo, tuo atrankos procedūra pasibaigdavo. Iki duodant sutikimą, buvo atliekamas vadinamasis specialusis patikrinimas, kurio metu slapta buvo patikrinama žmogaus aplinka, jo šeima, surenkami visi anketiniai duomenys, patikrinama, ar teisingi įrašai pase, gimimo datos, ar nėra asmenį kompromituojančių duomenų. Kompromituojančiu duomeniu pirmiausia buvo laikomas teistumas. Jeigu KGB rezervo karininkas buvo teistas, jis buvo išbraukiamas iš į KGB rezervą įtrauktų asmenų sąrašo, o jei šeimos nariai teisti, apie tai reikėjo informuoti tuos KGB padalinius, kuriems rezervo karininkai buvo priskirti. Po to, kai asmuo duodavo asmenišką sutikimą, jam tikrinimo metu buvo duodami operatyviniai pavedimai. A. Anušauskas pažymi, kad dokumentuose jam nepavyko rasti, kokio pobūdžio buvo tie būsimiems KGB atsargos karininkams duodami operatyviniai pavedimai, tačiau apie jų vykdymą buvo surašomos pažymos. Dokumentų sąrašuose yra įvardytos pažymos apie operatyvinių pavedimų vykdymą. Kai visos procedūros būdavo atliktos, tada, iš pradžių iki 9-ojo dešimtmečio, visos Sovietų Sąjungos KGB pirmininko įsakymu jie buvo perkelti į KGB atsargos karininkų kategoriją. Vėliau nustatyta, kad tai turi padaryti teritoriniai padaliniai. Įsakymo tvarka jie buvo įrašomi į KGB atsargos karininkų kategoriją ir nuo to momento visą jų priežiūrą vykdė KGB teritorinė struktūra.

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro direktorė D. Kuodytė paaiškino, jog yra pažymos, kad buvo duodami operatyviniai pavedimai, tačiau, kokie tie pavedimai, koks jų pobūdis, koks konkretus jų vykdymo turinys, jokių duomenų nėra. Įrašymas apie tai, kad buvo duotas operatyvinis pavedimas, dar nereiškia, kad žmogus vykdė kažkokį operatyvinį pavedimą. Nėra jokių duomenų, kurie galėtų patvirtinti, kad tie operatyviniai pavedimai buvo vykdomi. Apie operatyvines užduotis taikos metu įsakymuose niekur neužsimenama.

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro Genocido ir rezistencijos tyrimo departamento direktorius A. Anušauskas paaiškino, kad, be asmeninio sutikimo, kurį įformindavo KGB karininkas, žmogus turėjo savo ranka parašyti autobiografiją. Autobiografija turėjo būti be adresato, be datų. Kam ji buvo reikalinga, kai KGB lyg ir žinojo viską apie žmogų? Iš tikrųjų tai buvo laikoma ta tikrinimo asmeninio kontakto metu dalimi, kuri turėjo sulyginti KGB turimus duomenis su žmogaus pateiktais duomenimis. Visose bylose yra pagal nustatytus specifinius reikalavimus ranka rašytos autobiografijos.

Įtrauktų į KGB karininkų atsargą veikla buvo apibrėžta mobilizaciniuose nurodymuose, kurie skyrėsi pagal karininko priklausymą konkrečiai komandai. Kiekvienas KGB rajoninis skyrius turėjo ilgą sąrašą mobilizacinių dokumentų, kuriuose buvo numatytos visos priemonės, kurių reikėtų imtis paskelbus „ypatingąjį periodą“. Iki 1978 m. vasario mėn. KGB skyriai laukdavo ypatingajam periodui specialiai sutartų signalų „Volna“, „Vesna“ ir kt. Nuo 1978 m. nustatyti skaitmeniniai signalai ir pakeisti kovinio pasirengimo laipsniai. Gavus signalą, buvo atplėšiami paketai su atitinkamais koviniais signalais ir, patikrinus jų tikrumą, vykdomi. Apie jų turinį atsargos karininkams nebuvo pranešama. KGB atsargos karininkų veiksmai priklausė nuo teritorinių KGB struktūrų gaunamo kovinio pasirengimo laipsnių. (*Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro raštas Nr. 20R-6*)

KGB atsargos karininkai ypatinguoju periodu turėjo dirbti kontržvalgybinį, tardymo ar kitą darbą. Jie buvo skirstomi į mobilizacines komandas. Vieni turėjo dirbti KGB ypatinguosiuose skyriuose, kiti – operatyviniais darbuotojais komandose 300/1400 ir 300/1400B. KGB atsargos karininkų veiksmai priklausė nuo teritorinių KGB struktūrų gaunamų kovinių pasirengimo laipsnių. (*Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento raštas Nr. (A)-19-64RN*)

KGB rezervo karininkų veikla ypatinguoju periodu buvo apibrėžta mobilizaciniuose nurodymuose, kurie skyrėsi pagal karininko priklausymą konkrečiai komandai. 1987 m. numatyta 50 operatyvinių-kovinių grupių, į kurias įėjo ir KGB atsargos karininkai. Karo atveju jie turėjo veikti kartu su SSRS ginkluotosiomis pajėgomis, VRM ir KGB pasienio kariuomene. Turėjo spręsti

karo pradžioje kylančius uždavinius. (*Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento raštas Nr. (A)-19-64RN*)

Karo metu KGB ypatingieji skyriai spręstų šiuos uždavinius: organizuotą kontržvalgybinę veiklą lauko fronto valdyme, fronto objektuose; kovotų su priešo diversinėmis-žvalgybinėmis grupuotėmis, banditinėmis formuotėmis ir antitarybinio pobūdžio; organizuotą užfrontinę kontržvalgybinę veiklą ir kt. Agentūrinio tinklo praplėtimas, operatyvinių tyrimų suaktyvinimas – pagrindinė KGB veiklos kryptis karo metu. Rezervistai nesugebėtų ir neturėtų galimybių atrasti tinkamus asmenis verbavimui, atlikti verbavimą, palaikyti konspiratyvų ryšį su agentais, juos išmokyti žvalgybinio darbo. Tai gali įgyvendinti tik profesionalūs darbuotojai. Rezervistai galėtų pretenduoti tik į operatyvinių darbuotojų padėjėjus. Atsižvelgiant į tai, kad jie neturėjo leidimo dirbti su įslaptinta informacija, o KGB operatyvinių darbuotojų praktinė veikla dažniausiai susijusi su valstybine paslaptimi, labai abejotina, kad jie galėjo būti panaudoti tokiai veiklai. Operatyvinius kovinius būrius buvo numatyta formuoti iš ginkluotųjų pajėgų atsargos kariškių, kuriems vadovautų etatinis KGB karininkas, jo pavaduotoju galėjo būti KGB rezervo karininkas. Jų uždaviniai būtų: vykdyti diversinių-žvalgybinių grupuočių atskirų agentų ir diversantų paiešką, sulaikymą ir likvidavimą; stebėti galimas diversantų išmetimo vietas; kontroliuoti ir tikrinti dokumentus geležinkelio stotyse, uostuose, vietinių gyventojų susibūrimo vietose. Šiems uždaviniams spręsti gali būti panaudoti ir rezervistai, neišėję ypatingų mokymų, turintys minimalią praktinę patirtį. (*Mykolo Romerio universiteto Teisėsaugos fakulteto Operatyvinės veiklos katedros vedėjo doc. Kęstučio Šimkaus 2005 m. vasario 11 d. raštas Komisijai*)

Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento generalinio direktoriaus pavaduotojas A. Balzaris paaiškino, kad karo atveju ar ypatingojo periodo atveju buvo numatytas KGB teritorinių padalinių ir karinės kontržvalgybos padalinių išplėtimas ir kai kurių struktūrinių padalinių sumažinimas arba panaikinimas. Darbas buvo organizuojamas pagal darbo kryptis, pagal objektus. Karo atveju kai kurios darbo kryptys būtų išnykusios, pavyzdžiui, užsieniečių važiavimo kontrolė ir pan. Tie padaliniai sumažinami arba panaikinami, tačiau išplečiami kiti. Dėl to buvo reikalingas papildomas rezervas. KGB atsargos karininkai karo atveju būtų papildę tuos išplėstus teritorinius padalinius arba būtų patekę į karinę kontržvalgybą. Iš ginkluotųjų pajėgų karo prievolinkų, kurie karo atveju būtų priskirti KGB padaliniams, buvo formuojamos operatyvinės kovinės grupės kovai su diversinėmis-žvalgybinėmis grupėmis savo teritorijoje, taip pat ypatingų objektų apsaugai, evakuacijos metu – ir dokumentų, įrangos apsaugai. Tokios pagrindinės buvo funkcijos.

Kokias funkcijas vykdė asmenys, įtraukti į KGB rezervo sąrašus, paskelbus „ypatingąjį periodą“, duomenų nėra. (*Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro raštas Nr. 20R-6*)

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro direktorė D. Kuodytė paaiškino, kad visų kategorijų rezervistai nežinojo ir negalėjo žinoti, kokios bus jų funkcijos ir kokia bus jų veikla ypatinguoju, „aktyviuoju“ momentu. Paskelbus ypatingąjį periodą, būtų leidžiami įsakymai, numatyti kodai, atplėšiami vokai ir panašiai. Jeigu sutikimas būti perrašytam į KGB rezervą buvo sąmoningas, tai toliau visi veiksmai, visi planai dėl to rezervo būdavo daromi be žmogaus žinios ir be jo valios. Rezervistai veiklos ir jokių funkcijų nevykdė. Dokumentai yra tik antriniai – tai, ką rašo patys operatyviniai darbuotojai apie pasikalbėjimus su jais. Jie būdavo informuojami ir jų klausama, ar jie sutinka būti perkelti į KGB rezervą karo arba ypatingosios grėsmės atveju. Taikos atveju jokių funkcijų rezervistams numatyta nebuvo.

Faktinių duomenų apie tai, kad KGB atsargos karininkams būtų pavedamos kokios nors užduotys ar pavedimai, nėra. (*Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento raštas Nr. (A)-19-64RN*)

Įtraukimas į KGB rezervą įtakos darbinei ar tarnybinei veiklai neturėjo, nes jokių įsipareigojimų, pasižadėjimų ir pan. nebuvo. Atitinkamos pareigos atsirastų tik prasidėjus karui. Buvimas KGB rezerve turėtų būti prilyginamas karinės prievolės atlikimui. (*Mykolo Romerio universiteto Teisėsaugos fakulteto Operatyvinės veiklos katedros vedėjo doc. Kęstučio Šimkaus 2005 m. vasario 11 d. raštas Komisijai*)

Atsižvelgdama į anksčiau išdėstytus asmenų paaiškinimus, išanalizavusi pateiktus dokumentus, susijusius su tiriamu klausimu, **Komisija daro išvadą**, kad:

SSRS KGB rezervas buvo KGB mobilizacinė dalis, skirta ypatingojo periodo (karo grėsmės, karo pradžios, stichinių nelaimių ir masinių riaušių metu) ir karo atvejams. Jos formavimas, uždaviniai bei galimos funkcijos buvo reglamentuojamos KGB vadovybės nutarimais ir kitais KGB rezervo veiklą reglamentavusiais dokumentais. KGB rezervas buvo formuojamas iš KGB kadrinių darbuotojų, išėjusių į atsargą, ir SSRS ginkluotųjų pajėgų karo prievolinkų (karininkų, praporščikų, seržantų, eilinių).

Į KGB rezervą įtrauktų asmenų statusas skyrėsi nuo kitų KGB struktūroje veikusių kadrinių darbuotojų bei slaptųjų agentų, patikėtinių ar įgaliotinių statuso. Į KGB rezervą įtraukti asmenys, skirtingai nuo KGB kadrinių darbuotojų bei slaptųjų agentų, patikėtinių ar įgaliotinių, paprastai nevykdė aktyvių funkcijų. KGB vadovybė instrukcijose ir mobilizaciniuose nurodymuose numatė jiems funkcijas tik ypatinguoju ir karo periodu. KGB rezervą ypatingajam ir karo periodams sudarė: į KGB atsargą perkelti buvę kadriniai KGB darbuotojai bei SSRS ginkluotųjų pajėgų atsargos karininkai, kurie turėjo veikti kariuomenės ypatinguosiuose skyriuose arba teritoriniuose KGB skyriuose, ir iš KGB atsargos karininkų bei SSRS ginkluotųjų pajėgų atsargos karininkų, praporščikų, seržantų ir eilinių sudaryti KGB rajoniniai operatyviniai-koviniai būriai, kurie turėjo vykdyti šių būrių dalyviams pavestas funkcijas. SSRS ginkluotųjų pajėgų atsargos karininkai, įtraukiant juos į KGB rezervą, paprastai turėdavo duoti žodinį sutikimą, tačiau apie konkrečias užduotis ypatingojo ir karo periodais informuojami nebūdavo. Apie bendras KGB rezervo funkcijas jie sužinodavo mokymų metu. SSRS ginkluotųjų pajėgų praporščikams, seržantams ir eiliniams apie jų įtraukimą į KGB rezervą ir būsimas užduotis paprastai informacijos nesuteikdavo. Taikos metu KGB rezervo karininkams galėjo būti skiriamos tam tikros užduotys ir pavedimai, tačiau iš turimų duomenų apie jų mastą ir vykdymą Komisija spręsti negali.

Į KGB rezervą asmenys būdavo įtraukiami vadovaujantis KGB vadovybės įsakymais bei instrukcijomis.

Komisija neturi tikslių duomenų, ar įrašymas į KGB rezervo sąrašus turėjo įtakos įtraukiamų asmenų pareigoms. Asmenys sutikdavo būti įrašyti į KGB rezervą dėl įvairių motyvų – dėl karjeros galimybės, siekdami išvengti karinės tarnybos. Komisijos duomenimis, atsisakymas būti įrašytam į KGB rezervą jokių pasekmių nesukeldavo.

2. Kokiomis aplinkybėmis Alfredas Pekeliūnas, Arvydas Pocius ir Antanas Valionis buvo įtraukti į KGB rezervo sąrašus?

2.1. Kokiomis aplinkybėmis Alfredas Pekeliūnas buvo įtrauktas į KGB rezervo sąrašus?

Nustatydamą Seimo Pirmininko pavaduotojo Alfredo Pekeliūno įtraukimo į KGB rezervo sąrašus aplinkybes, Komisija rėmėsi Komisijos turimais dokumentais bei A. Pekeliūno raštu ir žodžiu pateiktais paaiškinimais.

Komisija konstatuoja, kad A. Pekeliūno asmens bylos Lietuvos Respublikos archyvuose nėra.

Komisija pažymi, kad A. Pekeliūno pavardė kelis kartus paminėta Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro bei Lietuvos ypatingojo archyvo Komisijai pateiktuose dokumentuose. Komisijos nuomone, tai yra pagrindas daryti prielaidą, kad A. Pekeliūnas buvo įrašytas į KGB rezervo Panevėžio teritorinio padalinio, kuris ypatinguoju ir karo periodais turėjo veikti konkrečioje teritorijoje, sąrašą.

Remdamasi turimais dokumentais, Komisija neturi galimybės nustatyti, ar A. Pekeliūnas buvo informuotas apie jo galimą įtraukimą į KGB rezervą, ar koku kitu būdu apie tai žinojo. Pats A. Pekeliūnas savo priklausymą KGB rezervui kategoriškai neigia.

2.2. Kokiomis aplinkybėmis Arvydas Pocius buvo įtrauktas į KGB rezervo sąrašus?

Nustatydamas Arvydo Pocius įtraukimo į KGB rezervo sąrašus aplinkybes, Komisija rėmėsi A. Pocius raštu ir žodžiu pateiktais paaiškinimais ir lygino juos su Komisijos turimais dokumentais.

A. Pocius Komisijai paaiškino, kad teisės studijų universitete metu privaloma tvarka lankęs Karinės katedros kursą ir 1981 m. baigusiam studijas jam suteiktas karinis leitenanto laipsnis.

1984 m., dirbdamas Šiaulių rajono prokuratūroje, kreipėsi į savo vadovą prašydamas padėti išvengti tarnybos sovietinėje armijoje, nes sužinojo, kad gali būti pašauktas atlikti būtiniosios dvejų metų karinės tarnybos, o tuo metu buvo sudėtingos šeiminės aplinkybės ir vyko karas Afganistane. Po kiek laiko karinio komisariato karininkas kalbėjosi su A. Pociumi apie karinės įskaitos reikalus. Minėtas karininkas užsiminė, kad teisininkai yra vertinami, ir leido suprasti, kad jis galėtų būti nepašauktas į būtinąją karinę tarnybą, jeigu būtų perkeltas į karinės justicijos rezervą prie karinės kontržvalgybos. Tačiau nebuvo kalbėta apie tai, kada ir kaip tai galėtų įvykti. Po šio pokalbio A. Pocius prokuratūros vadovybės buvo patikintas, kad bent kol kas nebus pašauktas į karinę tarnybą, ir iki 1987 m. karinės įskaitos klausimu į jį niekas nesikreipė.

1987 m., kai A. Pocius buvo paskirtas į Šakių rajono prokuratūrą ir pakeitė gyvenamąją vietą, Generalinė prokuratūra priminė jam pareigą susitvarkyti karinę įskaitą. A. Pocius tais pačiais metais buvo įregistruotas Šakių kariniame komisariate. Tačiau apie jo priklausymą KGB rezervui nebuvo užsiminta. Maždaug po pusės metų A. Pocius buvo iškviestas į minėtą komisariatą ir jam paaiškinta, kad jis, kaip prokuroras, turi būti ne karinio komisariato karo prievolinkų įskaitoje, o privalo dėl įskaitos kreiptis į Šakių KGB padalinį. Taip pat A. Pocius buvo paprašytas palikti savo karinį bilietą perregistravimui ir parašyti autobiografiją bei užpildyti asmens anketą. Pastarąją A. Pocius išsinešė užpildyti. Netrukus po to A. Pocius paskambino į Šakių rajono KGB skyrių ir pasiteiravo, kodėl jis buvo nukreiptas pas juos dėl karinės įskaitos. A. Pociui buvo atsakyta, kad tokia priežastis nežinoma ir, išsiaiškinus šį klausimą, jam bus pranešta. Tačiau A. Pocius atsakymo tuo metu nesulaukė.

1989 m. vasaros pabaigoje karinio komisariato darbuotoju prisistatęs asmuo paragino A. Pocių grąžinti kariniam komisariatui užpildytą minėtą anketą. Jis vėliau tai padaręs. Tais pačiais metais pas A. Pocių buvo atvykęs KGB poskyrio darbuotojas Naujokas, norėjęs pakalbėti dėl minėto karinės įskaitos klausimo. Šis darbuotojas teiravosi A. Pocius nuomonės dėl to, kaip turėtų būti sutvarkyta jo karinė įskaita. Tačiau A. Pocius atsakęs, kad jo šis klausimas visiškai nebedomina, kadangi tuo metu jis jau buvo daugiau kaip 27 metų, t. y. ne šaukiamojo amžiaus, be to, artėjo sovietų valdžios pabaiga.

A. Pocius pagal KGB sudarytoje jo asmens byloje esančius dokumentus į KGB rezervą įrašytas 1989 m. gruodžio 26 d., tačiau apie tai A. Pociui tapo žinoma tik 1999 m., prieš jo skyrimą VSD generalinio direktoriaus pavaduotoju.

A. Pocius taip pat nurodė, kad jokio – nei žodinio, nei rašytinio – sutikimo įtraukti jį į KGB rezervą nėra davęs ir niekas tokio sutikimo jo neprašė, jis taip pat negavo jokių KGB reikalavimų, įpareigojimų ar užduočių, nežinojo apie jam numatytas užduotis „ypatingojo periodo“ atveju, nebuvo informuotas apie tai, kad buvo tikrinamas sprendžiant jo įrašymo į KGB rezervą klausimą, nebuvo jokiuose KGB mokymuose, taip pat nebuvo materialiai KGB skatinamas ar apdovanojamas, neturėjo jokių kitų su jo asmeniu susijusių susitikimų ar ryšių su KGB atstovais.

Komisijos tirtame dokumente – tarnybiniame lape („poslužnoj spisok“), esančiame KGB sudarytoje A. Pocius asmens byloje, ranka įrašyta, kad A. Pocius LTSR KGB įsakymu įtrauktas į KGB rezervą 1989 m. gruodžio 26 d.

Minėtoje asmens byloje yra 1984 m. kovo 25 d. A. Pocius rašyta anketa ir autobiografija bei 1984 m. rugsėjo 10 d. patvirtinta A. Pocius specialaus patikrinimo, atlikto SSRS KGB 1978 m. įsakymo Nr. 0330 nustatyta tvarka, išvada, kurioje nurodoma, kad, atlikus minėtą patikrinimą, kompromituojančios medžiagos apie A. Pocių ir jo artimuosius giminaičius bei žmonos giminaičius negauta ir kad A. Pocius tikėtų būti priskirtas ypatinguoju periodu dirbti KGB institucijų operatyvinį darbą.

Minėtoje byloje taip pat yra V. V. Naujoko, ėjusio Šakių rajono KGB padalinio viršininko pareigas, 1989 m. rugpjūčio 8 d. pažyma apie tą pačią dieną įvykusį pokalbį su A. Pociumi. Joje

nurodyta, kad su A. Pociumi buvo kalbėta dėl jo perkėlimo iš SSRS ginkluotųjų pajėgų rezervo į KGB rezervą, taip pat pažymėta, kad po pokalbio su karinio komisariato darbuotoju, kurio metu A. Pociui nenurodant priežasčių teigta, kad prokuroras turi būti įtrauktas į KGB įskaitą, šis kreipėsi į Šakių KGB padalinį, kad būtų įtrauktas į KGB rezervą. Minėtoje pažymoje taip pat nurodyta, kad ją surašiusiam asmeniui susidarė įspūdis, jog A. Pocius teigiamai žiūri į galimą buvimą KGB rezerve.

Asmens byloje taip pat yra A. Pociaus 1989 m. spalio 25 d. surašyta anketa ir autobiografija, 1989 m. lapkričio 13 d. pažyma apie A. Pocių, kurioje nurodyta, kad 1989 m. buvo atliktas specialus jo patikrinimas ir kompromituojančios medžiagos nerasta, bei KGB generolo majoro J. L. Žuko 1989 m. lapkričio 13 d. pasirašyta išvada-rekomendacija perkelti A. Pocių į KGB rezervą. Šioje išvadoje pažymėta, kad, atlikus specialų A. Pociaus ir jo artimųjų giminaičių patikrinimą, kompromituojančios medžiagos negauta, kad negauta duomenų, kliudančių įtraukti A. Pocių į KGB rezervą, taip pat kad A. Pocius davė sutikimą dėl įtraukimo į minėtą rezervą.

Tačiau Komisija pažymi, kad minėtame tarnybiniame lape nurodyta, kad jis sudarytas 1989 m. rugsėjo 1 d., t. y. beveik keturiais mėnesiais anksčiau, negu jame ranka padarytu įrašu nurodomas A. Pociaus įtraukimas į KGB rezervą. Be to, šiame dokumente nėra A. Pociaus parašo, patvirtinančio jame išdėstytų duomenų teisingumą, nors jame atspausdinta speciali tokiam parašui skirta vieta. Asmens byloje minėto įsakymo dėl A. Pociaus įtraukimo į KGB rezervą nėra. Tarnybiniame lape taip pat nurodyta neteisinga to meto A. Pociaus gyvenamoji vieta. Komisijos ištirtuose dokumentuose, susijusiuose su aptariamu klausimu, yra ir kitų neatitikimų.

Remdamasi turimais duomenimis, **Komisija daro išvadą**, kad A. Pocius buvo įtrauktas į KGB karininkų rezervo sąrašą, tačiau Komisijai nepakanka duomenų pateikti išvadą, ar jam apie tai buvo žinoma.

2.3. Kokiomis aplinkybėmis Antanas Valionis buvo įtrauktas į KGB rezervo sąrašus?

Nustatydamą užsienio reikalų ministro Antano Valionio įtraukimo į KGB rezervo sąrašus aplinkybes, Komisija rėmėsi A. Valionio raštu ir žodžiu pateiktais paaiškinimais ir lygino juos su Komisijos turimais dokumentais.

A. Valionis Komisijai paaiškino, kad tikslios datos, kada jis buvo įtrauktas į KGB rezervo sąrašą, nežino. 1980 m. jis buvo iškviestas į Tauragės rajono karinį komisariatą, kur jam buvo liepta užpildyti autobiografiją ir anketa. A. Valioniui buvo paaiškinta, kad jį kartu su grupe kitų karo prievolininkų ruošiamasi perkelti į naujai formuojamą struktūrą, tačiau konkrečiai nepaaiškinta, ką tai reiškia. Po metų, 1981 m. balandžio mėn., A. Valionis buvo iškviestas į LSSR KGB būstinę, kur jam buvo pateiktas jau užpildytas tarnybinis lapas ir nurodyta parašu patvirtinti, kad jame įrašyti duomenys teisingi. Karininkas informavo A. Valionį, kad jis, kaip karo prievolininkas, yra perkeltas į Kaliningrado srityje esančios tankų armijos kontržvalgybos mobilizacinį rezervą ir todėl įrašytas į KGB rezervą. A. Valionio teigimu, atsižvelgdamas į tarnybiniame lape surašytus duomenis, jis padarė išvadą, kad toks įrašas buvo padarytas jau anksčiau ir be jo žinios. Jokio sutikimo dėl įrašymo į KGB rezervą niekas jo neprašė, tik buvo liepta pasirašyti, kad duomenys anketoje teisingi.

Pasak A. Valionio, jo nebuvo prašoma slėpti fakto, kad jis yra KGB rezervo sąrašuose. Toks įrašas buvo asmenų, SSRS karo prievolininkų, kariniuose bilietuose, kurie būdavo pateikiami visoms darbovietėms. Jokie pavedimai ar užduotys jam, nei kaip KGB rezervistui kandidatui, nei kaip KGB rezervistui, nebuvo duodami. A. Valionio, kaip KGB rezervo karininko, pareiga buvo paskelbus karinę mobilizaciją prisistatyti į vieno karinio dalinio Kaliningrado srityje kontržvalgybos skyrių.

1982 m. A. Valionis, kaip KGB rezervo vyr. leitenantas, buvo pašauktas į 25 dienų mokymus Rygoje dislokuotame kariniame dalinyje prie aviacijos mokyklos. Šių mokymų metu jam buvo pareikšta padėka už aktyvų dalyvavimą visuomeniniame gyvenime, t. y. už pagalbą organizuojant sporto varžybas. Šių mokymų metu A. Valioniui pirmą ir paskutinį kartą oficialiai teko susidurti su KGB atstovais prisistačiusiais pareigūnais, kurie skaitė paskaitą apie kontržvalgybą. Po minėtų mokymų Rygoje jis neturėjo jokių kontaktų su asmenimis, kurie būtų deklaravę, jog yra KGB atstovai.

Komisijos turimi dokumentai patvirtina, kad A. Valionio tarnybiniame lape nurodyta, kad šis lapas sudarytas 1980 m. spalio mėnesį, įrašai daryti ir 1982 m., ir 1984 m., tačiau A. Valionio parašas yra vienintelis, datuotas 1981 m. balandžio 16 d. Tai leidžia daryti išvadą, kad A. Valionio tarnybinis lapas buvo sudarytas, tvarkomas ir duomenys į jį įrašomi ir be A. Valionio žinios.

A. Valionio asmens byloje yra 1980 m. balandžio 30 d. A. Valionio surašyta ir pasirašyta autobiografija. A. Valionio asmens byloje esančioje rekomendacinio pobūdžio pažymoje, pasirašytoje 1980 m. birželio 25 d., nurodoma, kad vieno pokalbio metu su ypatingojo skyriaus viršininku A. Valionis davė sutikimą dėl perkėlimo į KGB rezervą.

A. Valionis į KGB rezervą buvo perkeltas 1981 m. kovo 31 d., tačiau A. Valionio parašas ant tarnybinio lapo padėtas tik 1981 m. balandžio 16 d. Tai Komisijai leidžia daryti išvadą, kad A. Valionis iš SSRS ginkluotųjų pajėgų atsargos karininkų į KGB rezervą buvo perkeltas anksčiau, negu jam buvo apie tai pranešta.

A. Valionio asmens byloje esančiuose dokumentuose nurodyta, kad A. Valionis tik karo metu būtų paskirtas operatyviniu įgaliotiniu specialiaame SSRS KGB skyriuje Kaliningrade, o rekomendacinio pobūdžio pažymose ir charakteristikoje, pasirašytose 1980 m. birželio 25 d., A. Valionį siūloma naudoti operatyvinei veiklai ypatinguoju laikotarpiu.

Atsižvelgdama į A. Valionio paaiškinimus bei Komisijos turimus dokumentus, **Komisija daro išvadą**, kad A. Valionis buvo įtrauktas į KGB rezervą ir apie tai vėliau jis buvo informuotas.

3. Ar skiriant į šiuo metu einamas pareigas į KGB rezervo sąrašus įtrauktus Alfredą Pekeliūną, Arvydą Pocių ir Antaną Valionį nebuvo pažeista teisės aktuose nustatyta skyrimo į pareigas tvarka?

Siekdama atsakyti į šį Seimo suformuluotą klausimą, Komisija iš esmės turėjo atsakyti į konkretų klausimą, ar įstatymai nustatė kokius nors skyrimo į pareigas ar pareigų valstybės tarnyboje ėjimo apribojimus asmenims, kurie buvo įrašyti į KGB rezervo sąrašus. Atsižvelgdama į tai, Komisija įvertino minėtų pareigūnų skyrimo į šiuo metu einamas pareigas metu galiojusius įstatymus ir kitus teisės aktus bei juose įtvirtintus priėmimo į tam tikras pareigas bendruosius ir specialius reikalavimus.

A. Valionis užsienio reikalų ministru pirmą kartą buvo paskirtas Respublikos Prezidento 2000 m. spalio 30 d. dekretu Nr. 1062 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės sudėties“. Vėliau A. Valionis užsienio reikalų ministru buvo tvirtinamas dar 4 kartus: Respublikos Prezidento 2001 m. liepos 5 d. dekretu Nr. 1412, Respublikos Prezidento 2003 m. kovo 6 d. dekretu Nr. 10, Respublikos Prezidento 2004 m. liepos 15 d. dekretu Nr. 4 ir Respublikos Prezidento 2004 m. gruodžio 7 d. dekretu Nr. 159.

Komisija atkreipia dėmesį, kad nei Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, nei Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatyme nebuvo ir nėra numatyta kokių nors apribojimų asmeniui eiti ministro pareigas. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatyme įtvirtinti bendrieji ir specialieji valstybės tarnautojų skyrimo į pareigas reikalavimai ministrui, kaip valstybės politikui, yra netaikomi. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad tuo metu, kai A. Valionis buvo skiriamas į užsienio reikalų ministro pareigas, jau galiojo 1998 m. priimtas Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos“. Šio įstatymo 2 straipsnyje įtvirtinta norma, nustatanti, kad buvę Valstybės saugumo komiteto (KGB) kadriniai darbuotojai nuo įstatymo įsigaliojimo 10 metų negali eiti tam tikrų pareigų, tarp jų dirbti ir valstybės pareigūnais arba tarnautojais valstybės valdžios ir valdymo institucijose. Atsižvelgdama į tai, Komisija turi atsakyti į klausimą, ar minėtas apribojimas neturėjo būti taikomas ir A. Valioniui, kaip asmeniui, buvusiam įrašytam į KGB rezervo sąrašą.

Kadangi Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos“ nustato apribojimus eiti tam tikras pareigas tik buvusiems Valstybės saugumo komiteto (KGB) kadriniams darbuotojams, svarbu nustatyti sąvokos „Valstybės saugumo komiteto (KGB) kadrinis darbuotojas“ turinį. Pažymėtina, kad sąvoka „kadrinis darbuotojas“ yra apibrėžta Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB)

vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos“ įgyvendinimo įstatyme. Šio įstatymo 1 straipsnio 12 dalyje nustatyta, kad pagal įstatymą „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos“ VSK kadriniu darbuotoju yra laikomas asmuo, kuris VSK ėjo etatinės kariškio pareigas, ar kitoks darbuotojas, kurio pareigybė arba padalinys (struktūra), kuriame jis dirbo, yra nurodyti Vyriausybės patvirtintame sąraše. Remiantis Komisijos turimais duomenimis, A. Valionis niekada nebuvo etatinis Valstybės saugumo komiteto (KGB) darbuotojas ir niekada neužėmė kokių nors konkrečių pareigų šioje struktūroje.

Atsižvelgiant į tai, galima daryti išvadą, kad Lietuvos Respublikos įstatyme „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos“ nustatytas draudimas eiti valstybės pareigūno pareigas buvusiems VSK (KGB) kadriniams darbuotojams A. Valioniui neturėjo būti taikomas. Taigi, skiriant A. Valionį į užsienio reikalų ministro pareigas, Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos“ reikalavimai nebuvo pažeisti.

Siekiant atsakyti į klausimą, ar skiriant A. Valionį į užsienio reikalų ministro pareigas nebuvo pažeista teisės aktuose nustatyta skyrimo į pareigas tvarka, Komisijai taip pat buvo būtina nustatyti, ar asmenims, įrašytiems į KGB rezervo sąrašus, neturėjo būti taikomas 1999 m. priimtas Lietuvos Respublikos asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registracijos, prisipažinimo, įskaitos ir prisipažinusiųjų apsaugos įstatymas. Minėtas įstatymas apibrėžia asmenis, slapta bendradarbiavusius su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, nustato jų prisipažinimo tvarką bei įtvirtina apribojimus asmenims, slapta bendradarbiavusiems su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, kurie įstatymo nustatyta tvarka neprisipažino su jomis bendradarbiavę.

Asmens, slapta bendradarbiavusio su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, sąvoka yra apibrėžta Lietuvos Respublikos asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registracijos, prisipažinimo, įskaitos ir prisipažinusiųjų apsaugos įstatyme. Komisija atkreipia dėmesį, kad asmens sąmoningo bendradarbiavimo su kitų valstybių specialiosiomis tarnybomis turinys netiesiogiai įtvirtintas ir 1997 m. priimtame Lietuvos Respublikos Seimo laikinosios komisijos iškilusiems viešumon Seimo narių sąmoningo bendradarbiavimo su kitų valstybių specialiosiomis tarnybomis faktams tirti nuostatų įstatyme. Šio įstatymo 2 straipsnyje nustatyta, kad sąmoningo bendradarbiavimo su kitų valstybių specialiosiomis tarnybomis faktai apima asmens įtraukimą į specialiųjų tarnybų sąrašus ar užverbavimą rezidentu, agentu, įgaliotiniu, patikėtiniu ar informatoriumi, patalpos suteikimą specialiųjų tarnybų konspiracinei veiklai organizuoti ar vykdyti, kitokią sąmoningą ir sistemingą (du ir daugiau kartų) veiklą – žinių tarnyboms teikimą, užduočių vykdymą, asmens etatinį darbą kitos valstybės specialiojoje tarnyboje. Įvertinus šias įstatymo nuostatas bei sistemškai sulginus su kitų įstatymų normomis, galima daryti išvadą, kad visi objektyvieji ir subjektyvieji požymiai, apibūdinantys sąmoningą bendradarbiavimą su kitų valstybių specialiosiomis tarnybomis, iš anksčiau minėto įstatymo perkelti į specialųjį Lietuvos Respublikos asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registracijos, prisipažinimo, įskaitos ir prisipažinusiųjų apsaugos įstatymą. Atsižvelgdama į tai, kad abiejuose įstatymuose iš esmės pakartoti analogiški objektyvieji ir subjektyvieji požymiai, apibūdinantys sąmoningą bendradarbiavimą su kitų valstybių slaptosiomis tarnybomis, Komisija kaip pagrindiniu įstatymu rėmėsi ir vertino būtent specialųjį Lietuvos Respublikos asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registracijos, prisipažinimo, įskaitos ir prisipažinusiųjų apsaugos įstatymą.

Minėto įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad asmuo, slapta bendradarbiavęs su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, – Lietuvos Respublikos pilietis, asmuo be pilietybės arba užsienio šalies pilietis, nuolat gyvenantis Lietuvoje, faktiškai ir sąmoningai veikęs vykdant buvusios SSRS specialiųjų tarnybų užduotis ir pavedimus pagal rašytinį arba nerašytinį įsipareigojimą slapta bendradarbiauti, kai veikla neregamentuota tarnybos statutais ar darbo įstatymais (agentas, rezidentas, patikimas asmuo, konspiracinių patalpų laikytojas, susitikimų buto

laikytojas, neetatinis operatyvinis darbuotojas ar kitas asmuo, slapta bendradarbiavęs su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis). Analizuojant šią nuostatą bei sistemiškai lyginant jos turinį su kitomis įstatyme apibrėžtomis agento, rezidento, patikimo asmens, konspiracinių patalpų laikytojo, susitikimų buto laikytojo, neetatinio operatyvinio darbuotojo sąvokomis, galima daryti išvadą, kad slapto bendradarbiavimo su SSRS specialiosiomis tarnybomis fakto pripažinimas tiesiogiai susijęs su asmens veiklos objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių nustatymu. Pagal minėtą įstatymą slapta bendradarbiavimas su buvusios SSRS slaptosiomis tarnybomis pripažįstamas tik tuo atveju, jeigu asmuo faktiškai veikė vykdydamas specialiųjų tarnybų užduotis ir pavedimus pagal rašytinį arba nerašytinį įsipareigojimą slapta bendradarbiauti. Atsižvelgiant į tai, galima daryti išvadą, kad įrašymo į Valstybės saugumo komiteto (KGB), kaip specialiosios tarnybos, rezervo sąrašus fakto neužtenka pripažinti, kad asmuo faktiškai bendradarbiavo su specialiosiomis tarnybomis. Be to, be objektyvaus slapto bendradarbiavimo su specialiosiomis tarnybomis požymio – faktiško užduočių ar pavedimų vykdymo, būtinas ir subjektyvusis požymis, t. y. asmuo, vykdydamas pavedimus ir užduotis, turi veikti sąmoningai pagal rašytinį arba nerašytinį įsipareigojimą. Taigi asmuo, vykdydamas specialiųjų tarnybų pavedimus, turėjo sąmoningai žinoti, kieno užduotis ir pavedimus jis vykdė.

Komisija neturi duomenų, patvirtinančių, kad A. Valionis vykdė kokius nors Valstybės saugumo komiteto (KGB) pavedimus bei užduotis ar koku nors būdu buvo įsipareigojęs atlikti juos ateityje. Atsižvelgdama į tai, Komisija mano, kad A. Valionis nepatenka tarp asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis. Tai suponuoja, kad A. Valioniui Lietuvos Respublikos asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registracijos, prisipažinimo, įskaitos ir prisipažinusiųjų apsaugos įstatyme nustatytas draudimas bendradarbiavusiems su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis asmenims 10 metų dirbti Lietuvos Respublikos valstybės pareigūnais arba tarnautojais valstybės valdžios ir valdymo institucijose negalėjo būti taikomas. Atsižvelgdama į tai, **Komisija daro išvadą**, kad, skiriant A. Valionį į užsienio reikalų ministro pareigas, Lietuvos Respublikos asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registracijos, prisipažinimo, įskaitos ir prisipažinusiųjų apsaugos įstatymo reikalavimai nebuvo pažeisti.

Tuo remdamasi, Komisija konstatuoja, kad, skiriant A. Valionį į šiuo metu einamas užsienio reikalų ministro pareigas, Lietuvos Respublikos teisės aktuose įtvirtinti skyrimo į pareigas reikalavimai nebuvo pažeisti.

Arvydas Pocius į šiuo metu einamas Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento generalinio direktoriaus pareigas buvo paskirtas Respublikos Prezidento 2004 m. balandžio 30 d. dekretu Nr. 40 „Dėl A. Pociaus skyrimo Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento generaliniu direktoriumi“. Priėmimo į tarnybą Valstybės saugumo departamente tvarka įtvirtinta Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento įstatyme ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento statuto patvirtinimo įstatyme. Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento įstatymas nenumato kokių nors specialių reikalavimų asmenims, priimamiems į tarnybą Valstybės saugumo departamente. Tačiau Valstybės saugumo departamento statutas numato tam tikrus apribojimus priimant į tarnybą Valstybės saugumo departamente. Šio statuto 16 straipsnyje nustatyta, kad į tarnybą Valstybės saugumo departamente negali būti priimami asmenys, buvę SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) kadriniai darbuotojai, – pagal įstatymo „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos“ reikalavimus, bei asmenys, kuriems yra taikomi veiklos apribojimai pagal Asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registracijos, prisipažinimo, įskaitos ir prisipažinusiųjų apsaugos įstatymą.

Remiantis Komisijos turimais duomenimis, A. Pocius nebuvo etatinis Valstybės saugumo komiteto (KGB) darbuotojas ir niekada nėjo kokių nors konkrečių pareigų šioje struktūroje. Atsižvelgiant į tai, galima daryti išvadą, kad Lietuvos Respublikos įstatyme „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos“ nustatytas draudimas eiti pareigas Valstybės saugumo departamente

buvusiems VSK kadriniams darbuotojams A. Pociui neturėjo būti taikomas. Taigi, skiriant A. Pocių į Valstybės saugumo departamento generalinio direktoriaus pareigas, Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos“ ir Valstybės saugumo departamento statuto reikalavimai nebuvo pažeisti.

Siekiant atsakyti į klausimą, ar skiriant A. Pocių į Valstybės saugumo departamento generalinio direktoriaus pareigas nebuvo pažeisti Asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registracijos, prisipažinimo, įskaitos ir prisipažinusiųjų apsaugos įstatymo reikalavimai, Komisijai reikėjo įvertinti, ar A. Pociui, kuris 1989 m. buvo įtrauktas į KGB rezervo sąrašus, turi būti taikomas asmens, slapta bendradarbiavusio su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, statusas ir apribojimai eiti tam tikras pareigas, tarp jų ir pareigas Valstybės saugumo departamente.

Kaip jau Komisijos pažymėta anksčiau, slaptas bendradarbiavimas su buvusios SSRS slaptosiomis tarnybomis gali būti pripažįstamas tik tuo atveju, jeigu asmuo faktiškai veikė vykdydamas specialiųjų tarnybų pavedimus ir užduotis bei sąmoningai žinojo, kieno užduotis ir pavedimus jis vykdė.

Komisija neturi duomenų, patvirtinančių, kad A. Pocius vykdė kokius nors Valstybės saugumo komiteto (KGB) pavedimus bei užduotis ar kokiu nors būdu buvo įsipareigojęs atlikti juos ateityje. Atsižvelgdama į tai, Komisija mano, kad A. Pociui negali būti taikomas asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, statusas. Tuo remdamasi, **Komisija daro išvadą**, kad, skiriant A. Pocių į Valstybės saugumo departamento generalinio direktoriaus pareigas, Lietuvos Respublikos asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registracijos, prisipažinimo, įskaitos ir prisipažinusiųjų apsaugos įstatymo ir Valstybės saugumo departamento statuto reikalavimai nebuvo pažeisti.

Tuo remdamasi, Komisija konstatuoja, kad, skiriant A. Pocių į šiuo metu einamas Valstybės saugumo departamento generalinio direktoriaus pareigas, Lietuvos Respublikos teisės aktuose įtvirtinti skyrimo į šias pareigas reikalavimai nebuvo pažeisti.

A. Pekeliūnas Seimo Pirmininko pavaduotoju buvo paskirtas Lietuvos Respublikos Seimo 2004 m. lapkričio 15 d. nutarimu Nr. X-4 „Dėl A. Pekeliūno išrinkimo Seimo Pirmininko pavaduotoju“. Komisija pažymi, kad, be bendrųjų Seimo nario išrinkimo apribojimų, nustatytų Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, nei Lietuvos Respublikos Seimo statutas, nei koks nors kitas teisės aktas nenumato specialių reikalavimų ar apribojimų, taikomų Seimo nariui, renkamam į kokias nors pareigas Seime. Be to, Lietuvos Respublikos Seimo statuto 9 straipsnio 2 punkte nustatyta, kad Seimo narys turi teisę šio statuto nustatyta tvarka rinkti ir būti išrinktas į bet kokias pareigas Seime. Atsižvelgiant į tai, galima daryti išvadą, kad A. Pekeliūnas, kaip teisėtai išrinktas Seimo narys, įgyvendino jam suteiktą teisę būti išrinktam į pareigas Seime, t. y. būti išrinktam į Seimo Pirmininko pavaduotojo pareigas. Taigi, skiriant A. Pekeliūną Seimo Pirmininko pavaduotoju, Komisijos nuomone, Seimo statutas nebuvo pažeistas.

Atsakant į klausimą, ar skiriant A. Pekeliūną Seimo Pirmininko pavaduotoju nebuvo pažeisti bendrieji draudimai užimti pareigas valstybės valdžios ir valdymo institucijose, įtvirtinti Lietuvos Respublikos asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registracijos, prisipažinimo, įskaitos ir prisipažinusiųjų apsaugos įstatyme ir Lietuvos Respublikos įstatyme „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos“, Komisijai reikia įvertinti, ar A. Pekeliūnui neturi būti taikomas buvusio Valstybės saugumo komiteto (KGB) kadrinio darbuotojo ar asmens, slapta bendradarbiavusio su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, statusas.

Komisija neturi duomenų, patvirtinančių, kad A. Pekeliūnas buvo etatinis Valstybės saugumo komiteto (KGB) darbuotojas ir niekada nėjo kokių nors konkrečių pareigų šioje struktūroje. Komisija taip pat neturi duomenų, patvirtinančių, kad A. Pekeliūnas vykdė kokius nors Valstybės saugumo komiteto (KGB) pavedimus bei užduotis ar kokiu nors būdu buvo įsipareigojęs atlikti juos ateityje. Atsižvelgdama į tai, Komisija konstatuoja, kad A. Pekeliūnui negali būti taikomas asmens, slapta bendradarbiavusio su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, bei

buvusio Valstybės saugumo komiteto (KGB) kadrinio darbuotojo statusas. Taigi, skiriant A. Pekeliūną į Seimo Pirmininko pavaduotojo pareigas, Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos“ ir Asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registracijos, prisipažinimo, įskaitos ir prisipažinusiųjų apsaugos įstatymo reikalavimai nebuvo pažeisti.

Tuo remdamasi, **Komisija daro išvadą**, kad, skiriant A. Pekeliūną į Seimo Pirmininko pavaduotojo pareigas, Lietuvos Respublikos teisės aktuose įtvirtinta skyrimo į šias pareigas tvarka nebuvo pažeista.

4. Ar į KGB rezervo sąrašus įtrauktų Alfredo Pekeliūno, Arvydo Pociaus ir Antano Valionio ėjimas šiuo metu turimų pareigų nepažeidžia galiojančių teisės aktų ir ar nekelia grėsmės nacionalinio saugumo interesams?

Siekdama atsakyti į klausimą, ar į KGB rezervo sąrašus įtrauktų A. Pekeliūno, A. Pociaus ir A. Valionio ėjimas šiuo metu turimų pareigų nepažeidžia galiojančių teisės aktų, Komisija analizavo ir vertino teisės aktus, reglamentuojančius asmenų, bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, statusą, jų pareigas bei atsakomybę, atsirandančią tokiems asmenims, neprisipažinusiems kompetentingoms institucijoms apie slapto bendradarbiavimo faktą.

Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 98 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad kiekvienas kandidatas į Seimo narius turi viešai paskelbti, jeigu ne pagal Lietuvos Respublikos užduotis yra sąmoningai bendradarbiavęs su kitų valstybių specialiosiomis tarnybomis. To pačio straipsnio 2 dalyje numatyta, kad jeigu kandidatas to nenurodė ir po Seimo rinkimų įstatymų nustatyta tvarka įrodoma, kad jis ne pagal Lietuvos Respublikos užduotis sąmoningai bendradarbiavo su kitų valstybių specialiosiomis tarnybomis, nuo įrodymo dienos šio Seimo nario įgaliojimai nutraukiami.

Analogiška nuostata įtvirtinta ir Lietuvos Respublikos asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registracijos, prisipažinimo, įskaitos ir prisipažinusiųjų apsaugos įstatyme, kurio 8 straipsnio 3 dalyje nurodyta, jog informacija apie slapta bendradarbiavusius asmenis išslaptinama ir viešai paskelbiama, kai asmuo eina Respublikos Prezidento, Seimo ar savivaldybės tarybos nario, Vyriausybės nario, teisėjo arba prokuroro pareigas arba į jas kandidatuoja. Šiame straipsnyje įtvirtinta imperatyvi norma, nustatanti, kad, einant minėtas pareigas arba į jas kandidatuojant, registruotis, prisipažinti slapta bendradarbiavus su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis ir pateikti visą jiems žinomą informaciją apie specialiųjų tarnybų veiklą, privaloma. Be to, įstatyme numatyta, kad jeigu nurodytas pareigas einantis arba į jas kandidatuojantis asmenys šio įstatymo nustatyta tvarka neprisipažįsta slapta bendradarbiavę su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, jie atsako įstatymų nustatyta tvarka ir toks neprisipažinimas įstatymų nustatyta tvarka reiškia priesaikos sulaužymą, pareigūno vardo pažeminimą. Lyginant šią įstatymo nuostatą su kitų Lietuvos Respublikos įstatymų normomis, nustatančiomis valstybės pareigūnų bei tarnautojų atsakomybę už priesaikos sulaužymą bei pareigūnų vardo pažeminimą, galima daryti išvadą, kad asmuo, slapta bendradarbiavęs su buvusios SSRS slaptosiomis tarnybomis ir tai nusišpėjęs, įstatymų nustatyta tvarka turėtų būti atleistas ar pašalintas iš einamų pareigų. Kaip jau minėta, Seimo rinkimų įstatyme imperatyviai nurodoma, kad Seimo nario, nusišpėjęs bendradarbiavimo su kitų valstybių slaptosiomis tarnybomis faktą, įgaliojimai nutraukiami. Analogiška nuostata įtvirtinta ir Valstybės saugumo departamento statuto 22 straipsnyje, numatančiame, kad saugumo pareigūnas iš tarnybos Valstybės saugumo departamente atleidžiamas, kai jis savo poelgiu tarnybos ar ne tarnybos metu žemina saugumo pareigūno vardą.

Atsižvelgdama į tai, Komisija turi įvertinti, ar A. Valionis ir A. Pekeliūnas, kandidatuodami į Lietuvos Respublikos Seimą, o A. Pocius, prieš skiriant jį į šiuo metu einamas pareigas, įstatymo nustatyta tvarka neturėjo atsakingai institucijai nurodyti savo įrašymo į KGB rezervo sąrašus fakto.

Kaip jau Komisijos konstatuota anksčiau, asmenis, privalėjusius registruotis ir tarpžinybinei komisijai savanoriškai prisipažinti apie slapto bendradarbiavimo su buvusios SSRS slaptosiomis

tarnybomis faktą, nustato Lietuvos Respublikos asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registracijos, prisipažinimo, įskaitos ir prisipažinusiųjų apsaugos įstatymas. Šio įstatymo nuostatos suponuoja tai, kad pripažinti, jog asmuo slapta bendradarbiavo su buvusios SSRS slaptosiomis tarnybomis, galima tik tuo atveju, jeigu asmuo faktiškai veikė vykdydamas specialiųjų tarnybų užduotis ir pavedimus pagal rašytinį arba nerašytinį įsipareigojimą slapta bendradarbiauti. Atsižvelgiant į tai, galima daryti išvadą, kad įrašymo į Valstybės saugumo komiteto (KGB), kaip specialiosios tarnybos, rezervo sąrašus fakto neužtenka pripažinti, kad asmuo faktiškai bendradarbiavo su specialiosiomis tarnybomis. Be to, be objektyvaus slapto bendradarbiavimo su specialiosiomis tarnybomis požymio – faktiško užduočių ar pavedimų vykdymo, būtinas ir subjektyvusis požymis – t. y. asmuo, vykdydamas pavedimus ir užduotis, turi veikti sąmoningai pagal rašytinį arba nerašytinį įsipareigojimą. Taigi asmuo, vykdydamas specialiųjų tarnybų pavedimus, turėjo sąmoningai žinoti, kieno užduotis ir pavedimus jis vykdo. Kaip jau minėta anksčiau, Komisija neturi duomenų, patvirtinančių, kad A. Valionis, A. Pocius ar A. Pekeliūnas vykdė kokias nors užduotis ar pavedimus ar koku nors būdu buvo įsipareigoję atlikti juos ateityje. Atsižvelgdama į tai, Komisija mano, kad nei A. Valioniui, nei A. Pociui, nei A. Pekeliūnui negali būti taikomas asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, statusas. Tai suponuoja ir tai, kad nė vienas iš anksčiau minėtų asmenų neprivalėjo Lietuvos Respublikos asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registracijos, prisipažinimo, įskaitos ir prisipažinusiųjų apsaugos įstatymo nustatyta tvarka registruotis tarpžinybinėje komisijoje ir prisipažinti apie įrašymo į KGB rezervo sąrašus faktą. Atitinkamai nei A. Valionis, nei A. Pekeliūnas, kandidatuodami į Lietuvos Respublikos Seimą, neprivalėjo nurodyti apie įrašymo į KGB rezervo sąrašus faktą.

Komisijos nuomone, Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl deputatų, įtariamų sąmoningu bendradarbiavimu su kitų valstybių specialiosiomis tarnybomis, mandatų patikrinimo“, atsižvelgiant į jo priėmimo aplinkybes bei turinį, faktiškai nebegali būti taikomas. Komisijos nuomone, analogiškos minėto įstatymo nuostatomis normos yra įtvirtintos 1999 m. priimtame specialiajame Lietuvos Respublikos asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registracijos, prisipažinimo, įskaitos ir prisipažinusiųjų apsaugos įstatyme. Minėtas įstatymas taikomas ne tik Seimo nariams, tačiau ir kitiems valstybės pareigūnams, tarnautojams bei asmenims, dirbantiems valstybės institucijose ir įstaigose. Todėl, iškilus slapto Seimo narių bendradarbiavimo su buvusios SSRS slaptosiomis tarnybomis faktui, turėtų būti taikomas ne nebeatitinkantis susiklosčiusių dabartinių visuomeninių teisinių santykių įstatymas „Dėl deputatų, įtariamų sąmoningu bendradarbiavimu su kitų valstybių specialiosiomis tarnybomis, mandatų patikrinimo“, o vadovaujamas specialiai tam priimtu teisės aktu – Lietuvos Respublikos asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registracijos, prisipažinimo, įskaitos ir prisipažinusiųjų apsaugos įstatymu.

Atsižvelgdama į tai, **Komisija daro išvadą**, kad įstatymuose nustatyta atsakomybė už nepranešimą Lietuvos valstybei apie slapto bendradarbiavimo su buvusios SSRS slaptosiomis tarnybomis faktą nei A. Valioniui, nei A. Pociui, nei A. Pekeliūnui negali būti taikoma. Tuo remdamasi, Komisija konstatuoja, kad į KGB rezervo sąrašus įtrauktą A. Pekeliūno, A. Pociaus ir A. Valionio ėjimas šiuo metu turimų pareigų nepažeidžia galiojančių Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų.

Siekiant atsakyti į klausimą, ar A. Pekeliūno, A. Pociaus ir A. Valionio ėjimas šiuo metu turimų pareigų nekelia grėsmės nacionalinio saugumo interesams, visų pirma atsižvelgtina į galiojančių Lietuvos Respublikos teisės aktų nuostatas, atspindinčias nagrinėjamo klausimo požiūriu galimas grėsmes nacionalinio saugumo interesams.

Be Konstitucijos nuostatų, nacionalinio saugumo pagrindinius klausimus taip pat reglamentuoja Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. Be to, pagal šio įstatymo priedėlio 9 skyrių rizikos veiksniai ir pavojai Lietuvos saugumui yra apibrėžiami Seimo nutarimu tvirtinamoje Nacionalinio saugumo strategijoje. Šios strategijos (Žin., 2002, Nr. [56-2233](#); 2005, Nr. [15-473](#)) 4 skirsnyje, apibrėžiančiame rizikos veiksnius, pavojus ir grėsmes nacionaliniam saugumui, nėra nuostatų, eksplacitiškai įvardijančių galimas grėsmes nacionaliniam saugumui nagrinėjamo

klausimo požiūriu. Tokių nuostatų nėra ir kitose šio teisės akto dalyse, taip pat Nacionalinio saugumo pagrindų įstatyme bei Konstitucijoje. Tačiau galiojantis teisinis reglamentavimas Lietuvoje tokias galimas grėsmes nagrinėjamo klausimo požiūriu numato implicitiškai.

Visų pirma pažymėtina, kad pagal Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo priedėlio 2 skyriaus pirmąjį skirsnį vienas pagrindinių nacionalinio saugumo objektų yra žmogaus ir piliečio teisės, laisvės bei asmens saugumas. Tai suponuoja ir asmens saugumą nuo jo veiksmų laisvės varžymo grasinant paviešinti jį kompromituojančius duomenis. Tokią apsaugą laiduoja, be kita ko, ir Baudžiamojo kodekso 148 straipsnis, numatantis baudžiamąją atsakomybę už reikalavimą iš žmogaus atlikti neteisėtus veiksmus ar susilaikyti nuo teisėtų veiksmų atlikimo, ar kitaip elgtis pagal kaltininko nurodymą, kai tai atliekama panaudojant psichinę prievartą.

Pagal Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo priedėlio 4 skyriaus 1 dalį valstybės valdžia privalo apsaugoti Lietuvą nuo užsienio valstybių slaptųjų tarnybų ardomosios veiklos. Pagal Nacionalinio saugumo strategijos 4.1.10 punktą rimtą grėsmę nacionaliniam saugumui kelia kitų valstybių žvalgybos tarnybų veikla, nukreipta prieš Lietuvos Respubliką. Šiai veiklai būdingas tradicinių ir netradicinių metodų bei naujų technologijų panaudojimas siekiant neteisėtai gauti informacijos, destruktiviai veikti ir daryti įtaką kariniams pajėgumams, politiniams procesams ir kitoms socialinio bei ekonominio gyvenimo sritims. Nagrinėjamo klausimo požiūriu reikšminga tai, kad šios nuostatos kartu su anksčiau minėtomis atspindi nacionalinio saugumo objektą – būtinybę užtikrinti žmogaus ir piliečio teises, laisvės bei asmens saugumą, apsaugant nuo užsienio specialiųjų tarnybų poveikio, šantažo ir verbavimo bei bandymo įtraukti į neteisėtą veiklą. Tai patvirtina Asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusiosios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registracijos, prisipažinimo, įskaitos ir prisipažinusiųjų apsaugos įstatymo 1 straipsnio 1 dalis.

Pagal Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo priedėlio 12 skyrių Seimas, Užsienio reikalų ministerija ir Valstybės saugumo departamentas yra nacionalinį saugumą užtikrinančios institucijos.

Pagal minėto priedėlio 15 skyrių Seimas vykdo tokią veiklą užtikrinant nacionalinį saugumą: rūpinasi, kad būtų laiku priimti nacionaliniam saugumui užtikrinti būtini įstatymai, kiti teisės aktai, galiojančių įstatymų papildymai ir pakeitimai; atsižvelgdamas į ilgalaikius nacionalinio saugumo užtikrinimo poreikius, įstatymu reglamentuoja krašto apsaugos sistemą, taip pat kasmet įstatymu nustato principinę kariuomenės struktūrą; įgyvendina nacionalinio saugumo pagrindų nuostatas sukurdamas teisinę nacionalinio saugumo ir gynybos bazę – įstatymais reglamentuoja nacionalinį saugumą užtikrinančių institucijų veiklą; skelbia nepaprastąją padėtį, įveda karo padėtį, skelbia mobilizaciją ar demobilizaciją, priima sprendimą panaudoti ginkluotąsias pajėgas, kai prireikia ginti Tėvynę arba vykdyti tarptautinius Lietuvos įsipareigojimus; ginkluoto užpuolimo atveju, kai Respublikos Prezidentas nedelsdamas priima sprendimą dėl gynybos nuo ginkluotos agresijos, įskaitant sprendimą dalyvauti kolektyvinės gynybos operacijoje, įveda karo padėtį ar skelbia mobilizaciją, Seimas tvirtina šiuos sprendimus, užtikrindamas ginkluotą gynybą ir Lietuvos tarptautinių įsipareigojimų pagal kolektyvinės gynybos sutartis vykdymą; priima sprendimus dėl Lietuvos dalyvavimo kitose tarptautinėse karinėse operacijose, o neatidėliotinais atvejais, kai tokį sprendimą priima Respublikos Prezidentas, Seimas tvirtina arba panaikina šį sprendimą; vykdo Vyriausybės bei kitų nacionalinį saugumą užtikrinančių vykdomųjų institucijų veiklos, nacionalinio saugumo sistemą reglamentuojančių įstatymų bei ilgalaikių valstybinių saugumo stiprinimo programų vykdymo parlamentinę kontrolę.

Pagal minėto priedėlio 17 skyrių Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija yra Lietuvos Respublikos vykdomosios valdžios institucija, įgyvendinanti Lietuvos valstybės užsienio ir saugumo politikos uždavinius. Įgyvendindama šio priedėlio 5 skyriuje išdėstytas svarbiausias saugumą užtikrinančias Lietuvos užsienio politikos nuostatas, Užsienio reikalų ministerija teikia Vyriausybei pasiūlymus dvišalių ir daugiašalių santykių plėtojimo klausimais (įskaitant dėl narystės NATO ir Europos Sąjungoje galimybių optimalaus panaudojimo Lietuvos nacionalinio saugumo interesams užtikrinti ir dėl Lietuvos dalyvavimo įgyvendinant šių organizacijų tikslus) ir vykdo priimtus sprendimus; analizuoja tarptautinę padėtį, tarpvalstybinės politikos tendencijas, tarp jų geostrateginės aplinkos pokyčius bei tarptautinių grėsmių saugumui ir rizikų raidą; palaiko diplomatinis santykius su užsienio valstybėmis, taip pat ryšius su tarptautinėmis organizacijomis,

įskaitant diplomatinio atstovavimo NATO būstinėje užtikrinimą ir aktyvų dalyvavimą politiniame derinime siekiant NATO narių konsensuso strateginiais klausimais; vadovauja Lietuvos Respublikos diplomatinį atstovybių užsienio valstybėse ir tarptautinėse organizacijose veiklai; koordinuoja ir kontroliuoja Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių rengimą ir sudarymą su užsienio valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis; įgyvendina Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimus dėl stojimo į tarptautines organizacijas ir prisijungimo prie daugiašalių tarptautinių sutarčių; organizuoja tarptautinių sutarčių ir Lietuvos Respublikos įstatymų bei kitų teisės aktų tarptautinių santykių klausimais vykdymo kontrolę; atlieka kitas įstatymų ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų nustatytas funkcijas.

Pagal minėto priedėlio 20 skyrių Valstybės saugumo departamentas yra Seimui ir Respublikos Prezidentui atskaitinga institucija, kurios paskirtis – apsaugoti nuo pasikėsinimų valstybę, jos suverenitetą ir konstitucinę santvarką. Valstybės saugumo departamento uždaviniai – vykdyti žvalgybą ir kontržvalgybą, tirti, analizuoti ir prognozuoti visuomeninius politinius bei ekonominius procesus, susijusius su grėsmėmis nacionaliniam saugumui; laiku atskleisti veikas, keliančias grėsmę valstybės saugumui, suverenitetui, teritorijos neliečiamybei ir vientisumui, konstitucinei santvarkai, valstybės interesams, gynybinei ir ekonominei galiai, užkirsti kelią šioms veikoms ir jas šalinti įstatymų nustatyta tvarka. Valstybės saugumo departamentas koordinuoja Lietuvos Respublikos institucijų kovą su terorizmu. Valstybės saugumo departamentas teikia žvalgybos, kontržvalgybos ir kitą nacionaliniam saugumui reikšmingą informaciją, išvadas ir rekomendacijas Seimui, Respublikos Prezidentui, Vyriausybei, o prireikus ir kitoms valstybės institucijoms. Informaciją, kuri nėra valstybės paslaptis, Valstybės saugumo departamentas teikia ir visuomenei.

Taigi Seimas, Užsienio reikalų ministerija ir Valstybės saugumo departamentas vykdo itin svarbias funkcijas užtikrinant nacionalinį saugumą. Neteisėtai varžant šių institucijų vadovų veiksmų laisvę, grasinant pavišinti juos kompromituojančius duomenis, gali būti daroma įtaka ir šių institucijų veiklai. Todėl taip, atsižvelgiant į šių institucijų vykdomų funkcijų svarbą, gali būti keliama grėsmė nacionaliniam saugumui.

Atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, KGB ne kartą Lietuvos teisės aktuose įvertinta kaip represinė okupacinės valdžios institucija (Konstitucinio Teismo 2000 m. vasario 10 d. nutarimas, taip pat Konstitucinio Teismo 1999 m. kovo 4 d. nutarimas). Todėl asmens priklausymas KGB rezervui visuomenės gali būti vertinamas neigiamai, kaip asmens garbė ir orumą žeminanti aplinkybė. Dėl to, remiantis anksčiau išdėstytais faktais, grasinant pavišinti duomenis apie Seimo, Užsienio reikalų ministerijos ir Valstybės saugumo departamento vadovų priklausomybę KGB rezervui galėtų būti neteisėtai varžoma jų veiksmų laisvė ir taip, veikiant užsienio specialiosioms tarnyboms, galėtų būti keliama grėsmė nacionaliniam saugumui.

Kita vertus, kaip minėta, Komisija nustatė, kad A. Pocius ir A. Valionis priklausė KGB rezervui. Šie duomenys yra vieši. Todėl nėra galimybės varžyti šių asmenų laisvę anksčiau aptartu būdu. Tai yra pagrindas daryti išvadą, kad A. Pocius ir A. Valionio ėjimas šiuo metu turimų pareigų nekelia grėsmės nacionalinio saugumo interesams.

Kaip jau minėta, Komisija konstatavo, kad yra pagrindas daryti prielaidą, jog A. Pekeliūnas buvo įrašytas į KGB rezervo Panevėžio teritorinio padalinio, kuris ypatinguoju ir karo periodais turėjo veikti konkrečioje teritorijoje, sąrašą. Tačiau Komisijai nepakanka duomenų atsakyti į klausimą, ar A. Pekeliūno ėjimas šiuo metu turimų pareigų kelia grėsmę nacionaliniam saugumui.

5. Ar į KGB rezervo sąrašus yra įtraukta kitų šiuo metu valstybės politikų, teisėjų ar valstybės pareigūnų pareigas einančių asmenų?

Atsakydama į šį klausimą, Komisija nagrinėjo ir vertino Valstybės saugumo departamento bei Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro pateiktus SSRS KGB rezervo karininkų sąrašus, parengtus remiantis Lietuvos ypatingajame archyve saugomu SSRS KGB atsargos karininkų asmens nuolatinio saugojimo bylų apyrašu.

Išnagrinėjusi ir įvertinusi pateiktus dokumentus, **Komisija daro išvadą**, kad kai kurie į SSRS KGB rezervo sąrašus įtraukti asmenys šiuo metu eina valstybės politikų, teisėjų ar valstybės pareigūnų pareigas.

Komisija Seimui siūlo parengti ir priimti teisės aktus, reglamentuojančius asmenų, įtrauktų į KGB rezervo sąrašus, paviešinimo tvarką ir sąlygas.

Komisija šias išvadas patvirtino 2005 m. kovo 1 d. posėdyje.

Balsavimo rezultatai: už – 9, prieš – 1, susilaikė – 0.
